

EUROPEAN PARLIAMENT

МІЖНАРОДНА МІСІЯ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИБОРАМИ 2002 ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ЗАЯВА ПРО ПОПЕРЕДНІ ДАНІ ТА ВИСНОВКИ

Київ, 1 квітня 2002 – Міжнародна Місія із спостереження за виборами (ММСВ) 31 березня 2002 до Верховної Ради України організована спільними зусиллями Організації з безпеки та співробітництва в Європі – включно з Бюро Демократичних Інституцій та Прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПІЛ) та Парламентської Асамблеї ОБСЄ (ПА ОБСЄ), Парламентської Асамблеї Ради Європи та Європейського Парламенту.

Дана заява про попередні дані та висновки виходить до засвідчення остаточних результатів, до повного аналізу даних спостережень та до розгляду виборчих скарг та звернень адміністративними та судовими органами влади.

ПОПЕРЕДНІ ВИСНОВКИ

Вибори до Верховної Ради 31 березня 2002 в Україні відзначила прогрес у порівнянні до парламентських виборів 1998 року щодо відповідності міжнародним стандартам та зобов'язанням, проте певні недоліки все ще залишаються.

Роль дільничних виборчих комісій, комісій вищого рівня та судочинства найближчим часом у процесі зведення результатів та їх оприлюдненні, дотриманні прозорості та вирішенні спорів буде вирішальною у формуванні остаточних висновків Міжнародної Місії із спостереження за виборами про те, якою мірою дотримані міжнародні стандарти та зобов'язання щодо проведення демократичних виборів.

Попередній склад Верховної Ради та Президент були втягнуті у конфлікт щодо правових реформ протягом майже чотирьох років. Парламент, як такий, обраний 31 березня може значною мірою вплинути на майбутній розвиток країни та її місце у міжнародній спільноті.

Фактори, які сприяли покращанню середовища для проведення даних виборів :

- Новий закон про вибори , який врахував рекомендації, надані ОБСЄ/БДПІЛ та Радою Європи від часу попередніх виборів, забезпечує вдосконалені рамки демократичних виборів.
- Ефективне, впорядковане та своєчасне адміністрування виборчим процесом з боку центральної виборчої комісії (ЦВК), засідання якої були відкритими для партій , блоків, ЗМІ та спостерігачів.
- Багатопартійні виборчі комісії, які сприяли прозорості процесу.
- Більш впорядкований механізм вирішення спорів щодо виборчого процесу.
- Широкий спектр політичного вибору, представлений виборцям 33 партіями і блоками, понад 7000 кандидатів, які змагаються у парламентських виборах, та

- Залучення громадянського суспільства до виборчого процесу.

Проте, діяльність медіа у ході кампанії має змішаний характер. Загалом всі ЗМІ, та зокрема електронні, залишались значно упередженими. Незважаючи на це, всі основні кандидати, партії та блоки мали більший доступ до телебачення та інших ЗМІ за рахунок такої приємної інновації як організація дебатів, безкоштовний ефір та платної реклами. За межами Києва навпаки опозиційні партії, блоки та кандидати стикались з тим, що доступ до ЗМІ обмежувала місцева влада. До того ж диспропорція у висвітленні національним телеканалом, який фінансується державою, складалась у бік про-Президентських кандидатів.

Незважаючи на значне покращання правових та адміністративних рамок виборчого процесу, загальна атмосфера недовіри наповнювала перед-виборче середовище, як серед виборців так і серед конкурентів. Такий низький рівень довіри складався за рахунок таких факторів :

- Серйозні побоювання щодо мотивів низки провідних кандидатів
- Недоліки у виконанні вдосконаленого законодавства
- Нерівний розподіл лідируючих позицій у окружних виборчих комісіях та комісіях нижчого рівня
- Зловживання адміністративним ресурсом, у тому числі твердження про тиск на робітників держаних установ голосувати за певних кандидатів, державні приміщення , які вибірково надавались тільки певним кандидатам, та розміщення виборчих матеріалів певних кандидатів у державних установах.
- Незаконне втручання органів державної влади у виборчий процес
- У ході кампанії не вдалось поінформувати виборців про складнощі, з якими стикається країна
- Кампанія затьмарена вбивством провідного кандидата напередодні виборів, інші поодинокі випадки насильства та твердження про залякування та тиск на опозиційних кандидатів, активістів та виборців.

У день виборів явка виборців склала 64,7%. Загалом голосування проходило у спокійній обстановці, і спостерігачі позитивно відмічали роботу поголовної більшості виборчих дільниць. Найбільш серйозними проблемами були порушення таємності голосування та внесення виборців до списків всупереч положенням законодавства. На момент підготовки заяви Місія не має змоги надавати значимі статичні оцінки підрахунку голосів, підрахунок та зведення результатів ще триває на рівні дільниць та ЦВК.

ЦВК може вжити заходів для зміцнення рівня довіри серед кандидатів та виборців. ЦВК може зажадати від всіх ОВК негайно опублікувати всі підсумкові таблиці, розроблені для зведення результатів, з детальним роздрукуванням результатів по кожній виборчій дільниці у межах округу. Такий же рівень прозорості результатів може бути забезпечений і на рівні ЦВК. Це дозволить виборцям, представникам медіа, конкурентам та спостерігачам здійснити незалежну перевірку зведених у таблиці результатів.

Таким чином, остаточні висновки щодо того, чи наблизять ці вибори Україну до міжнародних стандартів демократичних виборів, залежатиме почасти від зведення результатів та рівня довіри до результатів. До того ж чесність у процесі вирішення виборчих

спорів і відповідно роль ЦВК, ОБК та судів у процесі стануть важливими факторами при формуванні остаточних висновків Міжнародної Місії.

Інституції, представлені у Місії здійснюватимуть моніторинг розвитку подій у виборчому процесі в Україні до засвідчення результатів, та повернуться незабаром в країну для отримання додаткових консультацій. Тільки після цього Місія зробить висновок щодо того, наскільки були дотримані зобов'язання та міжнародні стандарти проведення демократичних виборів. Ці стандарти були сформульовані у Копенгагенському документі 1990, законодавстві Європейського Суду з прав людини та резолюцій ООН та інших документах. Критерії демократичних виборів вимагають, аби голосування було універсальним, таємним, підзвітним, прозорим, вільним, чесним, рівним та гідним.

Інституції, які входять до складу Місії готові надати владі та громадянському суспільству України допомогу у подоланні труднощів, які ще залишаються, та розвинути вже досягнутий прогрес. Тривала увага міжнародної спільноти до України є важливою для консолідації процесу демократичного розвитку та подальшої інтеграції країни у Європейські структури.

ПОПЕРЕДНІ ДАНІ

Передумови

Парламентські вибори 31 березня в Україні втретє відзначили, що Україна голосувала за свою національну законодавчу владу – Верховну Раду – з часу проголошення незалежності у 1991. Ці вибори вбачаються як індикатор прогресу демократії, якого досягла Україна з часу парламентських виборів 1998 року та Президентських у 1999, які далеко не відповідали зобов'язанням ОБСЄ та міжнародним стандартам.

До того ж, вбивство двох журналістів, Георгія Гонгадзе та Ігоря Александрова, у 2000 та 2001 відповідно, та нездатність влади встановити та покарати злочинців, які скоїли ці злочини, справили охолоджуючий ефект на фундаментальні свободи. Звинувачення у нападах та залякуванні активістів опозиції протягом місяців напередодні виборів 2002 стримували середовище ще більше.

Протиріччя між парламентом та Президентом із законодавчих питань характеризували роботу попередньої Верховної Ради, блокуючи правові реформи з багатьох питань. В той же час парламент не затвердив результатів суперечливого референдуму 2000 року. Цей референдум укріпив би Президентську владу за рахунок зменшення чисельності парламентарів до 300 з 450, створення двопалатного парламенту, відкликання парламентської недоторканості та полегшення процедури розпуску парламенту Президентом. Проте, Верховна Рада та Президент змогли досягти консенсусу з ряду законодавчих реформ починаючи з другої половини 2001.

На Україну поширюється процедура формального моніторингу Ради Європи з моменту вступу до цієї організації у 1995. У січні 2002, Комітет Міністрів Ради Європи визнав “ значний прогрес, досягнутий Україною щодо ... виконання ... своїх зобов'язань ” та зробив наголос органам влади на необхідності виконання нових демократичних законів у всіх

гілках та рівнях уряду. У вересні 2001 Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ) також відзначила “значний прогрес” та зазначила, що “ у разі, якщо Україна негайно виконає декілька з зобов’язань, які залишились ” до січня 2002, “ він розгляне питання про відміну формальної моніторингової процедури”. Проте, у березні 2002 моніторингова процедура Ради Європи була все ще в силі.

Міжнародна спільнота виявила значну зацікавленість та очікування від виборів 2002 року в Україні.

Законодавчі рамки

450 членів Верховної Ради обираються за змішаною виборчою системою. Половина або 225 членів парламенту обираються за партійними списками у загальнодержавному багатомандатному окрузі, а друга половина місць розподіляється на мажоритарній основі у 225 одномандатних округах. Політичні партії повинні подолати 4% поріг для участі у розподілі місць, у той же час простої більшості (“проходить перший”) достатньо для отримання місця у одномандатному окрузі.

Новий закон про вибори, прийнятий у жовтні 2001 після п’яти вето Президента, відзначив значні вдосконалення у порівнянні до попереднього законодавства, та забезпечив адекватні законодавчі рамки для проведення демократичних виборів. Новий закон врахував більшість з рекомендацій, наданих у попередніх звітах ОБСЄ/БДПЛ та Ради Європи. До того ж Указ Президента від 30 жовтня 2001 “ Про забезпечення реалізації прав громадян, принципів демократичного суспільства, відкритості і прозорості у процесі підготовки та проведення виборів 2002 року” зміцнив існуючі положення щодо прозорості та надав інструкції державним органам влади рівно ставитись до претендентів. Проте, Указ був виконаний тільки частково, деякі його частини були відмінені.

Головною інновацією у новому виборчому законі стало формування багатопартійного округу та таких же дільничних виборчих комісій, у тому числі пропорційного розподілу лідируючих позицій серед партій, які беруть у них участь. Звітність виборчих комісій та прозорість їх роботи вдосконалені за рахунок детального викладення прав міжнародних спостерігачів та представників партій, особливо щодо права спостерігати за всіма етапами виборчого процесу.

Однак, прозорість зменшилась внаслідок відсутності положення про беспартійних національних спостерігачів, що суперечить статті 8 Копенгагенського документу ОБСЄ 1990 року. Парламентські політичні партії опозиційні до Президентської Адміністрації не допустили включення таких положень у закон. До того ж міжнародні спостерігачі можуть отримувати копії протоколів по кандидатам по пропорційному партійному списку на рівні ОВК. Оскільки закон також не дає чіткого викладення того, як публікуватимуться детальні результати, ОБСЄ/БДПЛ спонукав ЦВК проінструктувати ОВК опублікувати підсумкові зведені таблиці, які б показували загальні результати по всім дільницям. Таке детальне опублікування результатів зміцнить довіру до виборчого процесу, дозволивши всім спостерігачам, кандидатам та їх довіреним особам перевірити результати від дільниць до ОВК.

Виконання закону виявило інші недоліки такі, як неоднакове виконання положень щодо порушень виборчих прав, відсутність строків зняття з реєстрації кандидатів, нечітке визначення передвиборчої кампанії, жорсткі строки для подання скарг, недостатність у визначенні діяльності у день виборів. До відповідного законодавства, включаючи закон “Про політичні партії в Україні”, комерційного законодавства, а також Цивільно - процесуальний Кодекс та Кодекс про адміністративні правопорушення мали бути внесені зміни, аби вони узгоджувались з законом про вибори, проте попередня Верховна Рада не змогла цього зробити.

Головна слабкість виборчих рамок походить від нездатності Верховної Ради та Президента узгодити зміни до Адміністративного Кодексу. У результаті порушення виборчих прав, такі як зловживання адміністративними ресурсами, безкоштовна роздача товарів та втручання державних посадовців у хід виборчої кампанії, не могли бути покарані у судовому порядку ефективно. Багато положень закону про вибори, які були направлені на забезпечення чесності та прозорості процесу, на жаль, не могли бути виконані.

Виборчі комісії

Управління виборчим процесом здійснювалось трирівневою виборчою адміністрацією. Центральна виборча комісія здійснювала нагляд за роботою 225 окружних виборчих комісій (ОВК), які у свою чергу контролювали роботу 33,130 дільничних виборчих комісій (ДВК). Близько 480,000 офіційних посадовців управляли процесом.

ЦВК – постійний орган, до складу якого входить 15 членів, призначених на посаду парламентом за поданням Президента на шість років. Дійсна ЦВК управляла парламентськими виборами 1998 року, Президентськими – у 1999 та референдумом 2000 року. Маючи такий досвід, ЦВК здійснювала управління виборчим процесом 2002 року ефективно, впорядковано та своєчасно. Засідання ЦВК були відкриті для Місії ОБСЄ/БДПЛ із спостереження за виборами, представників засобів масової інформації та політичних партій. Більше того, обсяг інформації про вибори, до якої ЦВК забезпечила доступ громадскості, був безпрецедентним. Проте, друкування бюлетенів не було достатньо прозорим - жодних офіційних документів про процес друкування, збереження, передачі та доставки не було надано.

За три дні до голосування було знайдено тисячі відкритих бюлетенів у Кіровограді (ОВК № 99), що поставило питання про чесність виборів у окрузі. ЦВК відреагувала оперативно, видавши наказ про друкування нових бюлетенів для всього округу на папері іншого кольору.

Вперше, цього року ОВК та ДВК склалися з представників партій. Хоча загальний склад ОВК відбивав розмаїття партій та блоків, про-Президентський блок “ За Єдину Україну” (ЗаЄдУ”), 17% якого є членами ОВК та 7% кандидатами по одномандатним округам, має 43% голів ОВК. За додатком головування від інших про-Президентських партій, 34% є членами ОВК, 70% голів близькі до дійсної адміністрації. На відміну представники “ Нашої України”, 20.5% якої є членами ОВК, тільки 9% обіймають посаду голів.

Щодо гендерного співвідношення у 225 ОВК, 61 жінка головувала у комісії, 78 – були заступниками голів та 166 обіймали посаду секретаря.

Незважаючи на пізнє прийняття закону про вибори та нестачу досвіду у багатьох членів ОВК, загалом вони працювали добре, дотримувались важливих строків та належним чином виконували положення законодавства. Однак, політичний баланс ДВК був порушений в результаті відставок. Ці відставки були наслідком багатьох причин, у тому числі нестачу заробітної плати членам комісії, слабкої лояльності партії та твердженням про тиск з боку місцевої або регіональної влади. З огляду на те, що понад 5,000 ДВК складаються тільки з 8-10 членів, робота у день виборів, зокрема підрахунок голосів, були тривалими у часі та проблематичними. Зміни, внесені до списків кандидатів у останню хвилину, вимагали від членів ДВК ретельного викреслення імен з бюлетенів, надалі підтверджуючи їх дієвість. Кількість виборів, які відбуваються у той же день, також стало випробуванням для членів ДВК, які мали підрахувати близько шести різних бюлетенів, два – для парламентських виборів та чотири – для місцевих.

Місія із спостереження за виборами отримала заяви про те, що посадові особи місцевої адміністрації здійснювали надмірний тиск на членів ОВК. Близько 20% ОВК із тих, де проводились спостереження, скаржились на таке втручання.

Списки виборців

Взагалі, списки виборців не є надійними в Україні. Проблеми складає застаріла інформація, виборці, які переїхали до інших районів або виїхали з країни, проте залишились за місцем попереднього проживання, є у списках і померлі. Голова ЦВК визнав такі недоліки, як результат неадекватного законодавчого регулювання щодо списків виборців.

В Україні не існує централізованих списків виборців. Списки виборців складаються місцевою адміністрацією і ДВК, до них можуть вноситись зміни аж до дня виборів. Проте, виборців не можна включати до реєстрів за місцем проживання у день виборів за відсутності рішення суду. Проте вони можуть бути внесені до списків виборців по іншій місцевості згідно із відкріпленням.

Списки виборців були розміщені на більшості виборчих дільниць, що дозволило виборцям перевірити їх точність. ЦВК очікувала на 38,3 млн *eligible* виборців. Згідно зі змінами списків виборців поданих ДВК загальна кількість виборців зменшилась до 36,9 млн.

Реєстрація кандидатів

Реєстрація 33 партій та блоків та близько 7,000 кандидатів супроводжувалась декількома скаргами, створюючи для виборців широкий спектр політичного вибору. Конкуренти були схильні поляризуватись навколо підтримки або опозиції до Президента Кучми. Про-Президентські суперники серед восьми основних партій та блоків - це “ За ЄдУ”, який складався з урядовців найвищого рангу, включаючи Прем’єр – міністра Анатолія Кінаха та Главу Президентської Адміністрації пана Володимира Литвина; “ Жінки за майбутнє”; Партія Зелених; та Соціал – демократична партія України об’єднана (СДПУо).

Блок “Наша Україна”, очолюваний бувшим Прем’єр - міністром Віктором Ющенком, визначив себе як ані про-Президентський, ні анти-Президентський. Блок критикував status

quo, не критикуючи прямо Президента. Комуністична партія, очолювана Петром Симоненком, була на чолі найбільшої фракції у попередньому парламенті – контролюючи близько 25 відсотків від 450 місць. Комуністична партія знаходиться у формальній опозиції до Президента, хоча ставала на бік Президента у ключових питаннях.

Два суперника були у опозиції до Президента. Це – Соціалістична партія, очолювана паном Олександром Морозом, бувшим спікером парламенту, та блок Юлії Тимошенко, очолюваний бувшим віце – прем'єр - міністром. Декілька нових та невеликих партій також розпочали перегони, проте їх уподобання не чітко визначені.

З 3,762 кандидатів за партійними списками, близько 24% - жінки. Проте, поголовна більшість цих жінок не обіймають виборних позицій: близько 360 знаходяться наприкінці партійних списків, 266 – у середині, 33 займають перші п'ять позицій. “ Жінки за майбутнє” висунула 176 жінок – кандидатів з загальної кількості у 200 (88%). У одномандатних округах з 3,232 кандидатів близько 15% - жінки, бдизько половини з них - самовисуванці. Загалом представництво жінок у політичному житті України залишилось невеликим; факт, який був зазначений у звіті Комітету ООН з прав людини у листопаді 2001.

Кандидати були зобов'язані у ході процесу реєстрації подати декларацію про доходи. ЦВК та ОВК мають право зняти з реєстрації кандидата, якщо вони віднайдуть “ суттєві відмінності” у поданні персональної інформації. Проте, закон про вибори не дає визначення “ суттєвим відмінностям” та не визначає строки для прийняття рішень про зняття кандидатів з реєстрації. Останнє зняття з реєстрації кандидатів, яке розпочалось 14 березня, та можливо триватиме до дня виборів та надалі, є проблематичним. За зверненням ЦВК, Державна податкова адміністрація ретельно перевіряла персональні декларації всіх кандидатів по партійним спискам та виявила 647 випадків невідповідностей. ОВК теж провели подібну роботу та виявили відмінності у деклараціях 870 кандадатах по одномандатних округах.

ЦВК прийняла рішення вважати, що розбіжності розміром понад 20% доходу та недекларування важливої власності, такої як автомобілі або квартири, можуть стати причиною зняття з реєстрації. Сьогодні, на основі декларацій про доходи ЦВК зняла з реєстрації 219 кандидатів (5.8% багатопартійних кандидатів), а ОВК - 30 кандадатів в одномандатних округах. Деякі з цих рішень про зняття з реєстрації були анульовані після оскарження. Піднімались питання про неупередженість та послідовність у застосуванні даного критерію та процедури на рівні ОВК. Місії було відмовлено у доступі до декларацій кандидатів, оскільки це є конфіденційною інформацією. Без цієї інформації проведення повної оцінки процесу зняття з реєстрації не можливе.

Виборча кампанія

Кандидати багато подорожували, спілкуючись з великими групами виборців по всій країні, у той же час до Місії надходили достовірні відомості кандидатів про труднощі, з якими вони стикались, щодо оренди приміщень для офісу та проведення агітації, актів вандалізму проти їх офісів та наклепів на опозиційних кандидатів. Не вдалось уникнути і поодиноких випадків насильства – фізичних нападів на опозиційних кандидатів та учасників їх кампаній. На протязі кампанії двох кандидатів було вбито. Перший випадок видається не

пов'язаним з виборами, проте є підозри, що другий – за день до виборів – пов'язаний з виборами. Жертвою другого став кандидат СДПУ(о), заступник губернатора області. Вбивство голови ДВК місяць тому також схоже не пов'язане з виборами.

15 березня, пан Олександр Єльяшкевич, опозиційний член парламенту та Голова парламентської комісії з розслідування порушень виборчих прав, оприлюднив меморандум, написаний, як стверджується, паном Іваном Кириленком, який керує кампанією “За Єдину Україну!” та адресований пану Володимирі Литвіну, Главі Президентської Адміністрації та лідеру “За Єдину Україну!”, де викладено загальний план влади зруйнувати виборчі закони, зняти з реєстрації та блокувати опозиційних кандидатів та партії та фальсифікувати результати виборів. Пан Кириленко різко заперечив ці твердження. Аутентичність цього документу викликає сумніви, оскільки пан Єльяшкевич відмовився подати скаргу по справі.

Зловживання державними ресурсами (також відомим як адміністративний ресурс) стало загальною рисою виборчої кампанії в Україні, що знову ж таки створили не рівне ігрове поле. Деякі кандидати отримали вигоду від офісних приміщень та транспорту, які напряму пов'язані з офіційними посадами у місцевих адміністраціях. “За Єдину Україну!” став одним з тих, проте не виключно єдиним, хто мав найбільший зиск від таких порушень, та отримав перевагу за рахунок використання офіційних посад при отриманні приміщень для зустрічей з виборцями, зловживання участю у офіційних заходах для просування блоку та отримання некртитичного висвітлення у регіональних та місцевих засобах масової інформації, у той же час відмовляючи у подібному доступі опонентам. Матеріали передвиборної кампанії “За Єдину Україну!” можна побачити по всій країні, часто у будинках місцевої адміністрації та приміщеннях ОВК.

Більше того, губернатори та інші посадовці регіонального рівня були помічені у проведенні передвиборчої агітації за певних кандидатів, що прямо суперечить закону про вибори, який суворо забороняє органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування і посадовцям втручатись у передвиборчу кампанію. Були також отримані заяви про тиск на співробітників державних установ голосувати за певного кандидата, а також щодо купівлі голосів.

Засоби масової інформації

У звітах ОБСЄ/БДПІЛ після виборів 1998 та 1999 років в Україні сфера медіа визначена як одна з найбільш значних недоліків у процесі. У обох випадках з'ясувалось, що всі медіа були упередженими, залякування та тиск на репортерів та медіа були систематичними, були поширені вибіркові перевірки податкової служби. Ситуація з медіа у подальшому погіршилась після вбивства двох журналістів протягом останніх двох років. Такий розвиток подій спонукав Парламентську Асамблею Ради Європи та Комітет ООН з прав людини висунути загрози свободі слова та інформації на перший план серед занепокоєнь щодо України.

Закон про вибори містив ряд вдосконалень щодо ЗМІ, у тому числі чіткі положення стосовно розподілу безкоштовного часу та площі у державних медіа, чіткі правила про платну політичну рекламу, положення про те, що державні ЗМІ не можуть агітувати ні за ні

проти будь-якого кандидата та чіткі положення, які вимагають рівного забезпечення доступу для всіх кандидатів.

Стаття 6 Указу Президента від жовтня 2001 поставила задачу перед державними органами, які мають відношення до ЗМІ, та ЦВК щодо забезпечення дієвого контролю направлено на (1) забезпечення повного дотримання ТБ та радіо станціями відповідних законів по ЗМІ, (2) на гарантування рівного доступу до державних електронних ЗМІ всім суб'єктам виборчого процесу, (3) гарантування свободи слова. Жовтневий Указ Президента доповнив закон про вибори, у якому не було визначено, які органи влади відповідають за дотримання положень про ЗМІ. Важливим є те, що Указ забезпечив створення незалежної громадської ради, до складу якої входили б видатні та незалежні громадські діячі, для надання сприяння при визначенні упередженого висвітлення. Проте, у лютому 2002, Президент відмінив це положення. Відміна цього положення усунула те, що могло стати ефективним інструментом у розпорядженні ЦВК для забезпечення нейтрального та чесного висвітлення кампанії.

Однак, у порівнянні з кампаніями 1998 та 1999 років, загалом ЗМІ висвітлювали більше розмаїття політичних поглядів. До того ж, вперше у ході виборчої кампанії 2002, на декількох каналах ТБ відбувались теледебати між кандидатами. Проте, незважаючи на певний прогрес, Україні все ще бракує сильних та незалежних ЗМІ, які могли б забезпечити збалансоване висвітлення кампанії та дозволили б виборцям зробити вибір на основі поінформованості.

Більшість ЗМІ не спромоглися забезпечити нейтральне та чесне висвітлення кампанії. УТ1, основний державний канал мовлення, дотримувався правових положень стосовно надання безкоштовного часу всім політичним конкурентам, але був упередженим у своїх аналітичних програмах та новинах, відкрито підтримуючи “За Єдину Україну!”. Незважаючи на зменшення обсягу прайм-тайм новин присвячених “За Єдину Україну!” (21% проти 40% на початку березня), тональність залишилась надмірно позитивною або нейтральною до блоку “За Єдину Україну!”. На відміну від блоку Юлії Тимошенко, який мав тільки 3,3% висвітлення у прайм-тайм новинах, в основному негативної тональності.

Протягом шести тижнів до виборів, УТ 1 надав понад 93 хвилин надмірно позитивного висвітлення у новинах лідеру блоку “За Єдину Україну!” Володимир Литвину. У приблизно половині випадків пан Литвин називався лідером “За Єдину Україну!”. Для порівняння, у той же період пан Віктор Ющенко, який очолює список “Нашої України”, отримав тільки 14 хвилин загального часу висвітлення, незважаючи на те, що він є лідером у більшості проведених опитувань.

Приватні канали чітко підтримували ту чи іншу партію або блок. Наприклад, найпопулярніші канали ІНТЕР та 1+1 підтримували СДПУ(о) у своїх прайм-тайм новинах, та у той же час сильно критикуючи “Нашу Україну”.

Друковані ЗМІ забезпечували плюралізм поглядів, але невідмінно підтримували певні політичні партії та блоки. Виборці могли сформулювати об'єктивний погляд на кампанію тільки, коли прочитають декілька публікацій. Газети, які фінансуються державою, “Урядовий кур'єр” та “Голос України” дотримувались правових положень, безкоштовно надаючи площу політичним конкурентам та надавали значну площу ЦВК.

Позитивним кроком є те, що Податкова адміністрація оголосила про припинення всіх податкових розслідувань проти ЗМІ до завершення виборчого процесу. Проте, державні органи ліцензування призупинила трансляцію деяких регіональних станцій ТБ, оскільки строк дії їх ліцензії на мовлення скінчився у деяких випадках два роки тому. Оскільки значна пропорція регіональних станцій мовлення працюють з простроченими ліцензіями, органи ліцензування, схоже, прийняли вибірковий підхід проти каналів мовлення, які висвітлювали опозиційні сили. Більше того, закон “Про радіо та телебачення” забороняє закривати станції ТБ під час виборчої кампанії, залишаючи цю прерогативу судам.

У Запорізькій області, наприклад, два канали ТБ понад рік працювали з простроченими ліцензіями. Одна з них “Хортиця”, станція ТБ у приватній власності, була закрита державними органами ліцензування до початку виборчої кампанії. На відміну, “ТВ Алекс”, конкурент, який проводить іншу редакторську політику, продовжував транслюватись без обмежень.

Регіональні медіа контролювані державою були упередженими у своїх програмах новин. З шести регіональних ЗМІ, моніторинг яких здійснювала Місія, п’ять виявили неприховану підтримку блоку “За Єдину Україну!”. У Харкові, наприклад, державне телебачення приділило 70% часу прайм-тайм новин блоку “За Єдину Україну!”, з виключно позитивною тональністю. Шостий з державних каналів у Львові, моніторинг якого здійснювався, надав 33% часу головним чином позитивного або нейтрального висвітлення блоку “Наша Україна”.

Виборчі спори

Закон про вибори значно вдосконалив механізм розгляду виборчих спорів. Це було найбільшим недоліком у ході парламентських виборів 1998 року. Закон про вибори містить більш чіткі процедури щодо подання та розгляду скарг, за допомогою чого партії, блоки та кандидати мають вибір подавати скарги до комісій вищого рівня та/або відповідних судів. Закон також чітко встановлює строки подання звернень та скарг. 7 березня парламент прийняв ряд змін до Цивільно – процесуального Кодексу з метою приведення його у відповідність до закону. Проте, Президент не підписав закон про внесення цих змін, але це не позначилось суттєво на процедурах оскарження.

Хоча певні представники партій мали низький рівень довіри щодо здатності ЦВК забезпечити рівне ставлення до всіх кандидатів та виправляти порушення закону, вони все ж таки подавали формальні скарги до ЦВК та судів. У той же час, деякі партійні лідери апелювали до громадської думки зі скаргами, виступаючи із заявами на прес – конференціях, проте рідко наводячи докази.

Міністерство внутрішніх справ отримало 176 заяв про порушення виборчого законодавства, з яких 28 були скоєні проти представників ЗМІ. Карні справи були розпочаті по 51 випадку, у тому числі 37 – за розміщення виборчих матеріалів у заборонених законом місцях, та 14 – за притягненням представників ЗМІ. Покарання понесли 19 осіб.

Напередодні виборів Місія отримала відомості про 380 скарг, які пов'язані з виборами, 267 були направлені до судів, а 113 – до ЦВК. Понад 70% скарг пов'язані з реєстрацією та зняттям з реєстрації кандидатів, складом комісій, надмірним впливом на суб'єкти виборчого процесу, перешкоджання у веденні передвиборчої кампанії та незаконній агітації. З 267 справ поданих до суду, 58 – оскаржували рішення ЦВК та були подані до Верховного Суду, 209 – проти ОВК та подавались до різних апеляційних судів. Верховний Суд відмінив частково або повністю 16 рішень ЦВК, апеляційні суди відмінили 54 рішення ОВК та підтримали 86. Справи, які залишаються, ще не розглянуті у апеляційних судах на момент підготовки цієї заяви. З 113 справ поданих до ЦВК, 37 не розглядались, оскільки не був дотриманий 7-денний термін подання скарг, 38 були відхилені з інших причин. Цвк частково або повністю відмінила рішення ОВК по 35 справам та зробила попередження щодо шести справ.

Загалом, результати цих справ не однозначні. Наприклад, Верховний Суд знайшов, що недекларування кандидатом його власності розміром 91,7 кв. м нежитлової площі не є суттєвою підставою для зняття з реєстрації, а у іншому випадку ОВК зняла з реєстрації кандидата, розбіжності у декларації якого склали 612 гривень (приблизно US \$120). Таким чином визначення “суттєвих відмінностей” у деклараціях про доходи залишається суперечливим та викликало стурбованість комісій та судів. Жорсткі строки подання скарг та заяв такоюж склали проблему та підвищували ризик прийняття несправедливого рішення. Інші недоліки у законодавстві можуть датись в знаки у ході підтвердження результатів виборів, включаючи положення про те, що результати ДВК можуть бути анульованими, якщо гранична похибка або кількість недійсних бюлетенів перевищить 10% від кількості виборців, які брали участь у голосуванні.

Участь національних меншин

З огляду на те, що в Україні ще очікується опублікування остаточних результатів перепису населення 2001 року, поточні оцінки, які ґрунтуються на даних перепису 1989 року, говорять про зменшення населення країни до рівня менше 49 млн. чоловік. Етнічні українці становлять домінуючу групу населення (73%), далі - росіяни (22%). Інші етнічні групи складають менше 1% кожна.

Стаття 10 Конституції України гарантує “вільне використання і захист російської та інших мов національних меншин України”. Проте, Комітет з Прав Людини при ООН, висловлював свою стурбованість тим фактом, що національні меншини в Україні не можуть повноцінно використовувати свою мову, як передбачено Міжнародною Угодою про громадянські та політичні права. У контексті даних виборів, бюлетені та інформація про голосування не надавались мовами меншин.

Мова не стала бар'єром для участі у виборах і проблеми національних меншин не відіграли суттєвої ролі у виборчій кампанії.

Національні спостерігачі

В Україні є активне громадянське суспільство, яке відіграло значну роль у виборчому процесі. Ряд не урядових організацій втілювали числені проект, пов'язані з виборами, включаючи моніторинг засобів масової інформації, моніторинг фінансування виборчої кампанії та спостереження за виборами. Незважаючи на відсутність у законі про вибори народних депутатів України положень, які б регулювали діяльність беспартійних національних спостерігачів, Комітет Виборців України (КВУ), основні групи беспартійних національних спостерігачів скористалися з таких норм у законодавстві про місцеві вибори та змогли здійснити спостереження за голосуванням до парламенту. КВУ зареєстрував понад 20,000 спостерігачів. Організація планувала перевіряти результати підрахунку голосів ОВК.

Голосування, підрахунок голосів, зведення результатів

На день виборів ЦВК оголосила про 64,7% явку виборців. У жодній з областей, Атономній Республіці Крим або містах не відзначено значних відхилень від загальнонаціональних даних. Міжнародна Місія спостереження побувала на близько 1400 виборчих дільницях по всій країні. На основі звітів спостерігачів з цих виборчих дільниць, загалом голосування проходило у спокійній обстановці, хоча у деяких випадках приміщення не відповідали потребам і виборцям доводилось стояти у чергах, аби опустити бюлетень до урни. Спостерігачі доповіли про "погану" роботу ДВК лише 6% від відвіданих дільниць.

Явним протиріччям до закону за звітами спостерігачів стало внесення виборців до списків та дозвіл голосувати без необхідного для цього припису суду у 32,65% відвіданих дільниць. Це викликає занепокоєння, оскільки спостерігачі також відмічали, що виборців доставляли автобусами для голосування. На приблизно 5% відвіданих виборчих дільниць схоже кількість бюлетенів більшою, або понад 20% перевищувала кількість зареєстрованих виборців. У 40 % спостережень, що є надзвичайно високим відсотком, була порушена таємність голосування. У 8% відвіданих дільниць не уповноважені особи, у більшості випадків поліція, схоже направляла процес голосування.

Виходячи з обмеженого числа спостережень (64 дільниці), підрахунок голосів відбувався повільно проте методично. Члени ДВК загалом дотримувались процедур. Прте, ДВК мали певні труднощі щодо правильного складання дільничних протоколів про підрахунок голосів. На момент підготовки даної заяви Міжнародна Місія із спостереження за виборами не має змоги звітувати про підрахунок голосів та зведення результатів на дільничному та центральному рівні. Процес підрахунку ще триває.

*Дана заява також надається українською мовою.
Прте, англomовна версія є єдиним офіційним документом.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІСІЮ ТА ПОДЯКА

Пан Брюс Джордж, Віце-Президент Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Спеціальний координатор для спостереження за виборами в Україні, призначений на цю посаду Главою ОБСЄ, очолює команду коротко –

строкових спостерігачів ОБСЄ. Пан Андреас Грос, віце - Президент Парламентської Асамблеї Ради Європи, очолює делегацію ПАСЄ. Пан Ян Вірсма, Президент делегації Європейського Парламенту у Комітеті Співпраці Україна – ЄС, очолює делегацію ЄП. Посол Майкл Г. Вайгант очолює Місію ОБСЄ/БДПЛ із спостереження за виборами.

Місія ОБСЄ/БДПЛ із спостереження за виборами розпочала роботу в Києві 26 лютого, і невдовзі після цього розпочала моніторинг виборчого процесу зусиллями 38 експертів та довгострокових спостерігачів, які були розміщені у столиці та 13-ти обласних центрах України. Невелика передова група експертів прибула раніше та розпочала моніторинг інформаційної ситуації 9 лютого. В день виборів, Місія розмістила близько 400 короткострокових спостерігачів із 45 країн - членів ОБСЄ, у тому числі 45 спостерігачів від Парламентської Асамблеї ОБСЄ, 19 від Парламентської Асамблеї Ради Європи і 3 від Європейського Парламенту, і відображають широкий політичний спектр. Від Конгресу місцевих та регіональних органів влади спостерігачів, які зосередили увагу на місцевих виборах. Міжнародна Місія здійснювала моніторинг виборчих дільниць та підрахунок голосів у понад 1 700 із 33, 130 виборчих дільниць України.

З огляду на те, що 31 березня відбувались як місцеві, так і вибори до Верховної Ради України, ОБСЄ/БДПЛ обмежитья попередніми даними лише про вибори до Верховної Ради.

Місія ОБСЄ/БДПЛ із спостереження за виборами підготує повний звіт про дані вибори приблизно через місяць після завершення процесу.

Міжнародна Місія із спостереження за виборами висловлює подяку Офісу Координатора Проектів ОБСЄ, а також іншим міжнародним організаціям та посольствам акредитованим у Києві за підтримку під час роботи місії.

Міжнародна Місія із спостереження за виборами висловлює подяку Міністерству закордонних справ, Центральній виборчій комісії та іншим центральним та місцевим органам влади за їхню допомогу та співпрацю під час проведення спостереження за виборами.

Для отримання подальшої інформації просимо звертатися до:

- Посла Майкла Г. Вайганта, Голови Місії ОБСЄ/БДПЛ із спостереження за виборами або Растислава Кужеля, Радника з питань засобів масової інформації, у Києві (+380 44 220 1017);
- Франческа Феррера, Парламентська Асамблея Ради Європи, у Страсбурзі (+33 630 49 67 90);
- Яна Йорена, Парламентська Асамблея ОБСЄ, у Копенгагені (+45 21 606 380);
- Тіма Бодена, Європейський Парламент, у Брюсселі (+32 475 97 70 02);
- Йенса-Хагена Ешенбехера, Речника ОБСЄ/БДПЛ, у Варшаві (+48 603 693 122).

Адреса Місії ОБСЄ/БДПЛ із спостереження за виборами :

01023, Україна, Київ, Вул. Еспланадна 20, 11 поверх,